

UDK:37.018.1

Jannat ISMAILOVA,

O'zbekiston tarixi davlat muzeyi direktori, tarix fanlari doktori, professor

E-mail: jannat.ismailova@mail.ru

MRDI, Muzeyshunoslik kafedrası professorı, tarix fanlari doktori D.Kuryazova taqrizi asosida.

ALLOMALAR FAOLIYATIDA AXLOQ VA TARBIYA

Annotatsiya

Ma'lumki, har qaysi xalq yoki millatning tafakkuri, turmush tarzi, ma'naviy qarashlari o'z-o'zidan, bo'sh joyda shakllanib qolmaydi. Ularning vujudga kelishi va rivojlanishida aniq tarixiy, tabiiy va ijtimoiy omillar asos bo'ladi. Masalan, Sharq olamida, jumladan, o'zimizning O'rta Osiyoda tarbiya va tafakkur tarziga nazar tashlaydigan bo'lsak, boshqalarga hech o'xshamaydigan, ming yillar davomida shakllangan, nafaqat o'zaro muomala, balki hayotimizning uzviy bir qismi sifatida namoyon bo'ladigan bir qator o'ziga xos xususiyatlar mavjud. Ushbu maqola negizida aynan allomalar faoliyatida ahloq va tarbiya munosabatlarining tahliliy jarayonlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: tarbiya, tafakkur, millat, ahloqiy-estetik madaniyat, milliy qahramonlar, buyuk allomalar, tarbiyaviy voqealar.

ЭТИКА И ОБРАЗОВАНИЕ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕНЫХ

Аннотация

Как известно, мышление, образ жизни, духовные взгляды любого народа или нации не формируются стихийно, на пустом месте. Именно исторические, природные и социальные факторы лежат в основе их возникновения и развития. Например, если мы посмотрим на то, как воспитываются и мыслят в восточном мире, в том числе в нашей собственной Средней Азии, есть ряд уникальных черт, которые не похожи ни на какие другие, сформированные на протяжении тысячелетий, которые проявляются не только как взаимоотношения, но и как неотъемлемая часть нашей жизни. Именно в деятельности ученых на основе данной статьи были исследованы аналитические процессы нравственно-воспитательных отношений.

Ключевые слова: воспитание, мышление, нация, нравственно-эстетическая культура, национальные герои, великие ученые, воспитательные события.

ETHICS AND EDUCATION IN THE ACTIVITY OF SCHOLARS

Annotation

As you know, the thinking, lifestyle, spiritual views of any people or nation are not formed spontaneously, from scratch. It is historical, natural and social factors that underlie their emergence and development. For example, if we look at how people are brought up and think in the Eastern world, including in our own Central Asia, there are a number of unique traits that are unlike any others formed over thousands of years, which manifest themselves not only as relationships, but also as an integral part of our life. It was in the activity of scientists on the basis of this article that the analytical processes of moral and educational relations were investigated.

Keywords: education, thinking, nation, moral and aesthetic culture, national heroes, great scientists, educational events.

Kirish. Axloq va tarbiya masalalari azaldan jamiyatning muxim bo'g'ini sifatida alohida e'tiborda bo'lib kelgan. Markaziy Osiyo xalklari ham o'zining axloqiy-estetik madaniyatini qadimdan afsonaviy obrazlarda ifodalab kelgan. Milliy qahramonlar Shiroq, To'maris va Alpomish kabi obrazlardagi o'z xalqiga va millatiga fidokorlik, vatanga mehr-muhabbat kabi hislatlar asriy hayotiy tajribalar asosida xalqning ma'naviy hayotini shakllantirgan.

Sharqda azaldan ta'lim va tarbiyaga juda katta e'tibor berilgan. Bolalarni kichik yoshdan ilmga qiziqitirish, yetuk axloqli, samimiy, halol, vijdonli, mehr-shavqatli qilib voyaga yetkazish, elu-yurtga nafi tegadigan farzandlar o'stirib, faxrlanish xalqimizda nihoyatda kuchli bo'lganligi qadimgi ertak va dostonlarda haqqoniy aks etgan. Qadimgi O'rta Osiyo sharoitida tarbiya san'ati va uni amalga oshiruvchi shaxslar to'g'risidagi fikrlarni Imom Buxoriy, Moturidiy, Zamaxshariy, Abduholiq G'ijduvoni, Bahouddin Naqshband, Xakim Termiziy, Xorazmiy, Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino, Alisher Navoiy kabi ko'plab buyuk allomalarning asarlari xazinasida xalq pedagogikasining nodir durdonasi hisoblanadi. Kitoblardagi

tarbiyaviy voqealarni ko'pincha hayvonlar va qushlar tilidan hikoya qilingan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. "Qobusnoma", "Mahvon-ul Asror", "Matla-ul Anvar", "Axloqi Muhsiniy", "Kalila va Dimna" kabi asarlarda insoniylikning ulug' xislatlari bayon etilgan[1].

Imom Buxoriy ahamiyatiga ko'ra Qur'oni karimdan keyingi ikkinchi diniy manbaa deb e'tirof etilgan "Al-Jome' as-Sahih" va undan keyin yaratgan "Al-adab al-mufrad" ("Adab durdonalari") asarida axloqiy tarbiya haqida so'z yuritgan. U ushbu asarlarida axloq, odob, farzandlarni o'tonaga hurmatda bo'lishga, onani e'zozlashga, mehr-oqibatli, pok va iymonli bo'lishga da'vat etgan. Ulug' olim o'z ta'limotida ilm o'rganish, uni o'rgatish yo'llari va qoidalarini bilish masalasiga ham jiddiy e'tibor beradi.

Imom al Buxoriy madrasada toliblarga dars berish bilan bir qatorda ularga maoshlar ham belgilagan. Manbalarda miskinlar va ilm axlini doimo moddiy tomondan qo'llab quvvatlaganligi alohida qayd etilgan. Uning pokiza va diyonatli inson sifatidagi tavsifi ko'plab zamondoshlari tomonidan e'tirof etilgan. Shuningdek o'zining shaxsiy hayotida ortiqcha dabdaba va bexuda sarf xarajatlarga yo'l

qo'ymagani va nixoyatda sabr toqatli inson ekanligi alohida qayd etilgan[2].

Tadqiqotlar metodologiyasi. Manbalarda Hakim at-Termiziy oilasi xaqida bir qancha ma'lumotlar uchraydi. Uning onasi va bobosi xadis ilmining yetuk bilimdonlari hisoblangan. Otasi Ali ibn al-Xasan esa o'z davrida xadis ilmining taniqli olimlaridan biri bo'lib, Xakim at-Termiziy: "Alloh taolo mening ustozim-validimdan judo qilganda men sakkiz yoshda edim. Uning sa'y-harakatlari bois men ilm olishga shunday berilib ketgandimki, kitob mutoala qilish men uchun asosiy mashg'ulot bo'lib qolgan edi. Vaholanki, mening tengqurlarim o'yin-kulgu va vaqtixushlik bilan band bo'lar edilar. Validimning ijtihodlari tufayli men shu yoshimda "Ilm al-osor"(hadis ilmi) va "Ilm ar-ray" (xanafiy mazxabi fikhi) bilimlarini to'liq egallab olgan edim"[3] degan so'zlari uning ilm cho'qqilarini egallashda otasining o'rnini qay darajada ekanligidan dalolat beradi.

Yana shunday allomalardan biri Alouddin as-Samarqandiy o'z davrining yetuk fakixi bo'lib, ilm fan rivojiga o'zining munosib xissasini qo'shgan. U xaqidagi ma'lumotlar judo oz bo'lishiga qaramasdan uning asarlari Movarounaxrda fikx soxasiga katta hissa qo'shganligi va o'z maktabini yarata olganligiga guvoh bo'lamiz. U o'z asarlarida xadislardan hamasos sifatida foydalanganligi qayd etilgan.

Bu allomaning yana bir o'ziga xos xususiyati shundaki u o'z qizi Fotimani yoshlik chog'laridanoq ilmga o'rgatgan. Qiroat, arab grammatikasi, fikxdan dars berib, uni buyuk fakixa olimi bo'lib yetishishiga sabab bo'lgan[4]. Fotimaning bironta yozma asarlari xaqida ma'lumot bo'lmasada, u o'z davrining ilmga chanqoq ayol timsolini yaratdi. Bu ma'lumotlar o'rta asrlarda Movarounaxrda ayollar va ilm-fan munosabatlari qay darajada rivojlanganligidan dalolat beradi

Tahlil va natijalar. Allomalarning hayoti o'zining ko'p qirrali xususiyatlari bilan keyingi avlodlarga doimo o'rnatilgan bo'lib kelgan. Ular mehnatsiz hayotni va kasb hunarsiz insonlarni qadrlamaganlar. Ularning o'zlari ham hunarning biror turi bilan shug'ullangan. Masalan, Ali Romitanii to'qimachi, Muhammad Bob Samosiy bog'bon, Baxouddin Naqshband naqqosh –to'qimachi va chorvador, Xoja Ubaydullox Axror chorvador va savdogar, Amir kulol –kulol, uning o'g'li Amir Hamza esa ovchi bo'lgan[5]. Ular xatto hunarsiz kishilarni shogirdlikka qabul qilmaganlar.

Xoja Bahouddin Naqshband "Elning yukini yengillashtiring, elga yuk bo'lmang" degan hikmatli so'zlari insonlarga o'z xalqiga ortiqcha yuk bo'lmaslik aksincha unga madadkor bo'lish kerakligini uqtiradi.

Naqshband faqat yoshligida emas, balki umr bo'yi halol mehnat bilan yashashga alohida ahamiyat beradi. Naqshbandning talabicha, musulmonlikda iymondan so'ng halollik birinchi o'rinda turadi. Halollik faqat mehnat orqaligina amalga oshirilishi mumkin.

Abu Abdulloh Muhammad Ibn Muso al-Xorazmiy butun dunyo ilm-fanini zabt etgan qomusiy olimdir. Uning riyoziyot va falakiyot faniga asos solgani o'z zamonasida ham, hozir ham barcha olimlar tomonidan tan olinmoqda. Bulg'usi yirik olim oldin mantiqiy fikrlash malakasini oshirgan, asosiy e'tiborni til o'rganishga qaratgan. Natijada Xorazmiy o'z tili bilan bir qator turk, arab, fors va yahudiylar tillarini puxta egallagan.

Abu Rayhon Beruniy butun umrini ilmga bag'ishladi, o'zi hayot ekan paytidayoq o'sha davrning eng buyuk olimi va mutafakkiri sifatida tanildi. Beruniy ilm-fan rivojiga g'oyat katta hissa qo'shdi. "Aql va ma'rifatda hali unga o'xshash biror kishini davron yarata olgani yo'q", - deb yozgan edi XIII asr tarixshunosi Yoqut.

Beruniy o'zining ta'lim-tarbiya ishlarida va qarashlarida aniq fanlarni, chunonchi, eng avvalo, matematika, tabiatshunoslik, fizika, kimyo va boshkalarni o'rganish, kolaversa, o'quvchi, albatta, falsafa, mantiq va til ilmini bilish

zarurligini alohida uqtiradi. Buyuk mutafakkirning ta'lim-tarbiya soxasidagi ishlari o'z ichiga akliy va axlokiy, nafasot va mehnat, oilaviy, do'stlik va baynalminal tarbiyani oladi deb ta'kidlagan.

Ibn Sino o'z asarlari bilan Movarounnahrni dunyoga tanitgan qomusiy olim, Sharq xalqlari orasida «Sharaful-mulk» va «Shayx ur-rai» kabi martabali unvonga sazovor bo'lgan buyuk shaxs hisoblangan. Ibn Sinoning 450 dan ortiq asar yozgan, lekin bizning davrimizgacha ulardan 242 tasi yetib kelgan Ulardan 80 tasi falsafaga, 43 tasi tabobat, qolganlari mantiq, psixologiya, tibbiyot, astronomiya, matematika, kimyo, musiqa, axloq, adabiyot va tilshunoslikka oiddir. Allomaning birgina «Tib qonunlari» asari keyingi bir necha yuz yillar davomida tibbiyot fani taraqqiyotining asosiy yo'nalishlarini belgilab bergan.

Forobiyning kamolotga intilish xaqidagi fikrlarini rivojlantirib, «Barcha mavjudot kamolotga moyildir, xuddi shu kamolotga moyillikning o'zi yaxshilikdir. Yaxshilikka intilishning o'zi materiya olamiga xosdir»[6] deb yozgan edi.

U o'zining «Axloq», «Axloq fani», «Oila qurilishi» va boshqa asarlarida katta o'rin beradi. Uning axloqiy ta'limoti ijtimoiy-siyosiy va falsafiy g'oyalardan kelib chiqadi. Ibn Sino fikricha, axloqshunoslik yaxshilikni yomonlikdan ajratadigan va kishining baxtli bo'lishi uchun sharoit ta'minlab beradigan fandır. U axloq kategoriyasiga yaxshilik va yomonlik, aqllilik, lazzat, donolik, saxiylik, sevgi-muxabbat, kamtarlik, azob-uqubat, sadoqat, intilish va boshqalarni kiritadi.

Ibn Sino o'z qo'li bilan yozgan tarjimai holida ilk o'rganish borasidagi qiyinchiliklarni: «Keyin yana bir yarim yil ilm va mutolaaga berildim. Mantiq va falsafaning barcha qismlarini qaytadan o'qib chiqdim. O'sha kezlarda men kechalari kam uxlab, kunduzlari ham ilmdan boshqa narsa bilan shug'ullanmas edim... Agar bir oz uyquga ketsam tushimda ham o'ngimdagı o'sha masalalarni ko'rardim, ko'p masalalar yechimi tushimda ayon bo'lardi. Ana shu zaylda hamma ilmlarni mustahkam egallab oldim va ulardan inson imkoniyati darajasida xabardor bo'ldim» deb ta'riflagan edi[7].

Ibn Sino ta'lim-tarbiya va axloqqa oid «Tadbir al-manozil» («Turar joyni boshqarish choralari»), «Risola fi ilm al-axloq» («Axloqqa oid risola»), «Risola fi al-ahd» («Burch haqida risola»), «Risola fi tazkiyat an-nafs» («Nafsnı pokiza tutish to'g'risida risola»), (Siyosat al-badan»), («Badanni boshqarish»), («Kitob al-ansof («Adolat haqida kitob»). «Al-urjuza fit-tibb» («Tibbiy urjuza») asarlari mavjud.

Mahmud Zamahshariyning onasi ham g'oyatda taqvodor ayollardan hisoblangan. Asarlaridan birida o'z volidasi haqida benihoya oqila ayol bo'lgan deb aytadi. Mahmud Zamahshariy oilasi mu'taziliy aqidasisiga mansub bo'lib, uning tartibotlariga barcha oila azolari qattiq rioya qilardilar. Mahmud Zamahshariyning dunyoqarashi ilmi bo'lgan ota-onaning ta'sirida shakllandi. Mutafakkir shunday qilib, dastlabki bilimini o'z davrining o'qimishli kishilardan sanalgan ota-onasidan oldi.

Jahon fani uchun Movarounnahrda faoliyat olib borgan olimlar qatorida faqihlarning merosini o'rganish ham katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda islom huquqi tarixiy-ma'naviy meros sifatida baholanib, uni ilmiy o'rganish jarayoni boshlangan. Mazkur jarayonda movarounnahrlik faqihlarning jahon huquqiy tafakkuri taraqqiyotiga qo'shgan hissasi beqiyosdir.

Muhammad ibn Mahmud ibn Husayn ibn Ahmad Majduddin al-Ustrushaniy bo'lib, u XII asrning oxiri va XIII asrning birinchi yarmida Movarounnahrda yashab, yuksak ilmiy salohiyati bilan fiqh ilmining rivojiga munosib hissa qo'shgan allomalardan biridir.

Yetuk musulmon huquqshunosi Imom Majduddin al-Ustrushaniy Ustrushana - hozirgi Jizzaxdan yetishib chiqqan buyuk allomalarimizdan biri. U o'zining XIII asrda yaratilgan

“Jomi” ahkom as-sig‘or” (Bola huquqlari kodeksi) asarida bola huquqlariga oid 1289 ta fatvoni 45 ta muhim masalaga bo‘lgan holda tahlil qilgan. Bolaning ona qornida paydo bo‘lganidan boshlab to balog‘at yoshiga yetgunga qadar bo‘lgan davrdagi xaq-xuquqlari aynan shu asarda batafsil bayon etilgan. Jaxonda XIX asrning boshlaridagina Parijda inson xuquqlariga oid kodeks ishlab chiqildi va uning bor yo‘g‘i 5 ta moddasigina bolalar xuquqiga bag‘ishlangan edi. Bu ma‘lumotlar yurtimizdagi allomalarning bola tarbiyasi va uning huquqlarini qay darajada muxim masala sifatida qaralganidan dalolat beradi.

Temuriylar davrida ham ilm-fan rivoji, ma‘naviy yuksalish va ta‘lim tarbiya soxalari o‘zining yuksak taraqqiyot cho‘qqisiga ko‘tarildi. Bu o‘rinda Soxibkiron Amir Temur aloxida o‘rin egallaydi. Markazlashgan buyuk davlatning barpo etilishi bilan Movarounnaxrda fan va madaniyat qaytadan ravnaq topdi, ta‘lim-tarbiya va pedagogik fikrlar o‘zining yangi yuksak taraqqiyot bosqichiga ko‘tarildi.

Soxibkiron Temur yosh avlodni tarbiyalashdagi maorifning beqiyos ahamiyatini anglagan xolda maktablar va madrasalarga katta ahamiyat berdi. U diniy tarbiyaga o‘ziga xos bulgan isloxotchi sifatida yondashdi. Temur mamlakatni odilona boshqarish va uni ximoya qilish sirlarini o‘rgatuvchi «Temur Tuzuklari», «Temur o‘giti» kabi asarlari qo‘llanma sifatida uzoq yillar jarayonida xizmat qilib keldi. Ushbu davrda ta‘lim tizimini to‘g‘ri shakllantirilganligi talabalar uchun yaratilgan shart-sharoitlar va imkoniyatlardan dalolat beradi.

Manbalarda Temuriylar davrida talabalarining ilm olishi uchun barcha sharoitlar va qulayliklar yaratilgani xaqida ko‘plab ma‘lumotlar uchraydi.

Mirzo Ulug‘bek fan xomiysi bulishi bilan birga, mamlakatda ma‘rifat rivojiga hamkatta ahamiyat bergan allomadir. U Movarounnaxrda bir emas uch madrasa qurdirgan. Ulardan biri Samarkandda (1417-1420), ikkinchisi Buxoroda (1417) va uchinchisi G‘ijduvonda (1433)dir. Xatto Buxorodagi Madrasa peshtokiga hadisdan: «Ilm olish har bir mo‘min va muslima uchun farzdir», - deb yozdirib qo‘ydi. Samarqanddagi Ulug‘bek madrasasi ikki qavatli bo‘lib, 100 dan ortiq talabalar taxsil olgan. O‘kitish tizimi bo‘yicha madrasalar 2 bosqichga bo‘lingan. Birinchisi umumiy ta‘lim beruvchi madrasa xisoblangan. Bu yerda diniy ilmlar chuqur o‘rgatilgan, tabiiy fanlardan esa umumiy ma‘lumotlar berilgan. Ushbu umumiy ta‘lim madrasasini bitirgan talabalar boshlang‘ich maktablarda o‘qituvchi, masjidga imom, kozixonalarda mufti bo‘lib ishlaganlar. Ikkinchisi esa madrasai oliya deb atalib, unda yuksak martabaga ega allomalar faoliyat ko‘rsatgan. Bunday madrasalar asosan katta shaxarlarda mavjud bo‘lgan[8]. Ulug‘bek talabalarga, mudarrislariga dars berish, baxs-munozara usullariga katta e‘tibor bergan. Uning rasadxonasi ko‘plab olimlarning malaka oshirishida muhim ahamiyat kasb etgan[9].

Ulug‘bek ta‘limotida ilm inson ma‘naviyatining asosi ekanligi xaqidagi g‘oya yetakchi o‘rin tutadi. Ilm insonni g‘aflat uyqusidan uyg‘otadi, fikrni teranlashtiradi, tafakkurni o‘tkirlashtiradi. Inson ilm-ma‘rifat yordamida ulug‘lar darajasiga yetadi. Uning fikricha, odob va axlof inson ma‘naviyati va kamolotida katta o‘rin egallaydi.

O‘zbek mumtoz adabiyotining yirik namoyondalaridan biri, ulkan ma‘rifatparvar, fan va

madaniyat homiysi Zahiriddin Muhammad Bobur asarlarida ilgari surilgan tarbiyaviy g‘oyalar umuminsoniy qadriyatlar darajasiga ko‘tarilgan. “Boburnoma” juda qimmatli adabiy-tarixiy asar bo‘lib, u XV asr oxiri XVI asrning 30 yillarigacha bo‘lgan murakkab tarixiy davrni o‘z ichiga olgan siyosiy voqealar, o‘sha davrning ma‘rifiy-madaniy hayotiga batafsil to‘xtalib, qimmatli ma‘lumotlarni keltirgan.

Bobur insonparvar, ma‘rifatparvar shaxs bo‘lib, uning asarlarida baxt-saodat, ilm-fan, Vatanni ulug‘lash alohida o‘rin egallagan. Bobur ma‘rifatni xalq orasiga yoyish, ilmni jamiyat ravnaqi yo‘lida xizmat qildirishga intilgan.

XIX asrning oxiri – XX asr boshlarida Turkistonda Bexbudiy, Fitrat, Cho‘lpon, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Qodiriy, Avloniy, Tavallo, So‘fizoda kabi o‘nlab ma‘rifatparvarlar jamiyatda ilm-fanni tutgan o‘rni va ta‘lim-tarbiya masalalarini birinchi o‘ringa olib chiqdilar. Ularning xar biri o‘z asarida yosh avlodni bilimli va ilimli qilish, zamonaviy ta‘lim tizimi va xorijiy tajribalarni o‘rganish masalalari asosiy maqsad sifatida peshqadamlik qila boshladi.

Bu davrda Turkiston o‘lkasida pedagogik fikrlarning rivojlanishida, xalq maorifi ishlarini yuksaltirishda ilg‘or ziyolilarining, jumladan, jadid adabiyotining yirik vakili shoir, dramaturg, muallim Abdulla Avloniy (1878-1934)ning xizmatlari beqiyosdir. U maktablar ochib, shaxsan o‘zi muallimlik qilish bilan birga maktablarni darsliklar bilan ta‘minlash ishiga katta hissa qo‘shdi. Uning qalamiga mansub «Turkiy Guliston yoxud axloq», «Birinchi muallim», «Ikkinchi muallim» «Maktab Gulistoni» asarlari bir necha bor nashr etildi. Bular ichida «Turkiy Guliston yoxud axloq» asari o‘zbek klassik pedagogikasining ajoyib namunasi hisoblanadi.

Avloniy xazratlari tarbiya xaqida gapirib o‘z davrlarining tarbiya qiluvchilari: ota-onalar, muallimlar, mudarrislar, hukumat maktablarining kamchiliklarini ochiq oydin bayon etadi.

Uning “Tarbiya bizlar uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir” iborasi bejiz aytilmagan. U axloqni ikki qismga yaxshi axloq va yomon axloqqa, tarbiyani uchga: badan tarbiyasi, fikr tarbiyasi, axloq tarbiyasiga ajratadi va ularning xar birining ahamiyatini tushuntirib beradi.

“Biz sihatimizni saqlamak ila amr o‘linganmiz, shuning uchun vujudimizi hifzi-sihatga zid bo‘lgan yomon odatlar ila churitmakdan saqlanmakligimiz lozimdur. Badan tarbiyasining fikr tarbiyasiga ham yordami bordur. Jism ila ruh ikkisi bir choponning o‘ng ila terisi kabitur. Agar jism tozalik ila ziyatlanmasa, yomon xulqlardan saqlanmasa, choponning ustini qo‘yib astarini yuvub ovora bo‘lmoq kabiturki, har vaqt ustidagi kiri ichiga uradur”[9]. Ushbu fikrlar qanchalik o‘rinli aytilgani va hozirgi kunda hamdolzarliligini yo‘qotmagani ahamiyatlidir.

Xulosa va takliflar. Muxtasar qilib aytganda, yurtimizdagi xar bir alloma o‘z asarida birinchi o‘rinda ta‘lim va tarbiyaga katta ahamiyat berganligi, o‘zlari ham bu borada barchaga namuna bo‘ladigan yetuk olim va inson sifatida tarix sahnasida namoyon bo‘lganini ko‘rish mumkin. Shuningdek, yuqorida qayd etilgan allomalarning ilmiy nashrlarini yosh avlodga yetkazish, uning mazmun-moxiyati bilan tanishtirib borish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. М.С.Нишанов. Нур Шарқдан таралади. Шарқ уйғониш даври мутафаккирлари қарашларида инсонпарварлик ғояси ва уларнинг миллий тарбия тизғимидаги ўрни” мавзусида Республика илмий-амалий анжуман материаллар. Андижон. 2015й. 67 бет
2. Буюк юрт алломалари. Т.2016 й.13-14 бетлар.
3. У.Уватов. Ал-Ҳаким ат-Термизий. Буюк юрт алломалари. Т.2016. 53 б
4. М.Комилов. Алоуддин ас-Самарқандий. Буюк юрт алломалари. Т.,2016 й. 238 б

5. К.Рахимов. Хожа Бахоуддин Нақшбанд . 294 б
6. Ибн Сино. Ахлоқ фани. Т. 1992. 31-бет
7. Хайруллаев М. Уйғониш даври ва Шарқ мутафаккири. Т.: “Ўзбекистон”, 1971, 271-бет.
8. У.Долимов. Темурийлар даврида мадраса таълими.. Амир Темур ва Темурийлар даврида илм-фан ва маданият. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. Т.2013. 143 б.
9. У.Долимов. Темурийлар даврида мадраса таълими.. Амир Темур ва Темурийлар даврида илм-фан ва маданият. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. Т.2013. 143 б.
10. Абдулла Авлоний. Туркий Гулистон ёхуд ахлоқ. Т. 2005. 5 б